

Píše Jiří Brabec

(E*forum, 03. 10. 2018)

Evě Hahnové učarovalo slovo stereotyp. Do knihy *Od Palackého k Benešovi* (Academia, 2014) sebrala a krátkými komentáři opatřila texty německých autorů nejrůznější provenience, texty čerpané z nejrůznějších zdrojů a nejrůznějších žánrů (publicistika, pamflety, přednášky, vzpomínky, promluvy politiků, odborná pojednání, úřední dokumenty atd.). Soustředila se pouze na projevy (často krácené), které mají demonstrovat kontinuitu zjednodušených, otřelých postojů a ustálených ideologických tvrzení. Stále se opakující slovo „stereotyp“ zastínilo její nesmělé pokusy o historickou analýzu nebo snahu postihnout individuální diferenciaci projevů. Nabízí se otázka, zda si autorka pohodlným opakováním neusnadňuje interpretační práci. Skutečnost, že v jednom nevelkém odstavci dokáže použít slovo stereotyp osmkrát, neodkazuje pouze k chudobě stylu, ale také ke skutečnosti, že se Hahnové boj proti stereotypům proměnil ve stereotypní prezentaci, která dostatečně nedbá historického kontextu, odhlíží od významových proměn jednotlivých pojmů či od tlaků dobových diskurzivních praktik.

V „historickém výzkumu stereotypů“ Hahnová pokračuje v nové publikaci **Češi o Češích. Dnešní spory o dějiny** (Academia, 2018). Již program prezentovaný s entuziasmem a moralistním patosem je výmluvný: „Tato kniha se věnuje dnešní zálibě některých českých autorů v osočujících výrociích o vlastním národu, protože jsou v současné veřejné mluvě jedem s dalekosáhlými následky. Již na první pohled je zřejmé, že polarizují českou veřejnost a politické dění v zemi... Kdo pohlíží na svět brýlemi stereotypů a užívá opovržlivých výroků vůči některým skupinám, nevymaní se z tohoto zlozvyku ani ve vztahu vůči komukoli jinému“ (s. 19). „Lehkovážnou mluvu o minulosti“, „hanlivé a urážlivé stereotypy“ autorka nachází v nejrůznějších oblastech, jejichž specifika ji příliš nezajímají (novinářský komentář ke dni, politická úvaha, syntetizující historická pojednání, filozofická reflexe). Tak jsou smotány diskurzy politické, sociologické a historiografické. Před čtenářem se rozvíjí plejáda rozsévačů „jedu“ (Jiří Pehe, M. C. Putna, Tomáš Halík a řada dalších). Nad jejich texty se vznáší autorčin soud – jsou to odsouzeníhodné „stereotypy“. Skutečné problémy historiografie se Hahnové nahony vzdálily. Jde o seriál snadno předpokládaných odpovědí. Tato pohodlnost, s kterou neotřese žádný skutečný problém, znemožňuje, aby zkoumané texty uměla nebo chtěla vůbec přečíst. Příklad za mnohé. Uvede citát: „Jsou to přece Čecháčkové, kteří píší po zdech ‚Židi ven‘ a kteří už se třesou na židovský majetek. Češi se snaží pro Kaufmany [postavy z Radokova filmu *Daleká cesta*, J. B.] aspoň něco nejmenšího udělat. V tom je rozdíl mezi Čechy a Čecháčky.“ A hned následuje její komentář: „Zde nám autor sdělil, že Češi, kteří se nechovají podle jeho vkusu, jsou v jeho očích tak leda Čechy druhé jakosti“ (s. 27). Skutečně jde o „vkus“?

Nemyslím, že by Hahnová zastávala antisemitismus, příklad odkazuje pouze na její ledabylý způsob čtení.

Značná část knihy je věnována „stereotypům“, „předpojatým obrazům národa“, které Hahnová našla u Jana Patočky, u historiků Petra Pitharta, Petra Příhody a Milana Otáhalu (Podivena) a Václava Bělohradského. Jde o studie, pojednání, úvahy, které se již dávno staly předmětem veřejné diskuze. Byly odmítány i přijímány. Z těchto recepcí Hahnová sestavila jakési pásmo, které nic nového nepřináší. Autorka pouze prezentuje emotivně motivovaný souhlas či nesouhlas s přepisovanými stanovisky. I tam, kde jí kritici nabízejí klíč k hlubší analýze, nechává to bez povšimnutí. Například si přetiskuje Vašíčkův poukaz k Patočkově apodiktčnosti v úvahách o historii. Hahnová nemá ráda problémy, vidí spřízněné duše a nositele „zla“. Nezajímají ji důsledky Vašíčkových slov o Patočkově „zkoumání hodnotícího horizontu a vztažení české historie k němu“. Připomenutím iniciační role Patočkových projevů, které dostávají do pohybu myšlení o minulosti, ale především o světě, v kterém žijeme, Vašíček, i když nepřímo, odkazuje k diskuzím, které provázela Masarykova díla z devadesátých let.

Nebylo málo kritiků, kteří Masarykovi vytýkali, jak není práv historickému zkoumání, jak si upravuje minulost podle svého konceptu. Užívali obdobný slovník, jako používá v boji proti stereotypům Eva Hahnová: „výroky [autorů stereotypů] neosvětlují minulost a nespočívají na ověřených informacích. Slouží pouze jako ilustrace v předpojatých obrazech národa“ (s. 79). Ctitelka Masaryka z tohoto diskurzu ovšem autora konstrukt „české otázky“ vytěsnila. Dá to dost velkou námahu, zvláště když začne vyprávět o Patočkově interpretaci Josefa Jungmanna. Masaryk byl přece první „drastický“ kritik tehdy do nebes velebeného Jungmanna, jemuž vytýkal nejen mravní pochybení, ale především jeho konstrukt češství. V tom Patočka pokračuje. Samozřejmě zde jde o konstrukt situovaný do jiného historického kontextu. Co mají však společného, je odpor proti typu nacionalismu, který se formoval v průběhu 19. století a s kterým se česká společnost dodnes nevyrovnala.

Hahnová nabízí, co autoři „stereotypů patočkovského ražení“ měli ještě uvést, co si měli přečíst, co si neuvědomili, co přehlédli, co měli opravit a napravit. Někdy by jim stačilo jen málo, jako například Václavu Bělohradskému, který „není osobně zatrpklý či vůči Čechům negativně předpojatým autorem“ (s. 138), ale bohužel používá „hanlivé výroky o selhávajícím českém národě“. Tuto výtku si má čtenář zapamatovat, Hahnová ji opakuje na dvou místech (s. 116 a 138). Polemická vášeň se octne až v poli nechtěné komiky: „Václav Bělohradský však mnohdy mívá leccos české za hezké, i když není lehké to objevit“ (s. 144). „Výrazové prostředky Václava Bělohradského naznačují, že nevnímá omyly jako samozřejmou součást lidských dějin“ (s. 146). A to ho autorka pokládá za „pozoruhodného filozofa“.

Po třech kapitolách, věnovaných Patočkovi, Podivenovi a Bělohradskému, následuje smršť jmen, která s sebou nesou nejrůznější témata: Andrej Kiska, Dušan Třeštík, Petr Placák, Jaroslav Hašek, Jiří Gruša, Emanuel Rádl, Josef Pekař, Zdeněk Kalista, Jan Slavík, Rudolf Voříšek, Emanuel Vajtauer, Jaroslav Werstadt, Roman Jakobson,

Stanislav Budín, Albert Pražák, desítky osobností, které sotva se nadechly k řeči, už je Hahnová opouští s nemilosrdnými či laskavým oznámkováním. A to ještě stihne pojednat o prezidentské volbě, tělocvičném spolku Orel, o časopisu *Masarykův lid* atd. Nenachází tentokrát jen „módní stereotypy“, ale i vzorné příklady historiků, kteří „uvážlivě“ a racionálně píší o českých dějinách. Ovšem „pro koho patří integrita osobnosti a badatelská svědomitost k zastaralým ctnostem lidského rodu, ten se bude těžko zajímat o [jejich] životní dílo“ (s. 183). Aby se čtenář správně orientoval i v této oblasti, setká se již na prvních stranách knihy s autorčiným vsutku lichotivým autoportrétem.

Ale jsou uvedeny i jiné příklady hodné následování, dokonce i ze života. Autorka čtenáře seznamuje s příběhem Marka Adama z deníku *Referendum*. Ten při volbě prezidenta váhal mezi Karlem Schwarzenbergem a Milošem Zemanem, ale posléze si uvědomil naše demokratické tradice (nikoli ty stereotypní, falešné tradice neofeudalismu) a volil Zemana. Inu, co k tomu dodat?

Tady není spor o názory, ale o odmítnutí ukázkového diletantismu, apriorismu, chvatného žurnalismu, kterému nejde o přesnost pojmenování, o poznání. Z knihy trčí ideologicky motivovaná snaha mít moc nad interpretací dějin.

Eva Hahnová: *Češi o Češích. Dnešní spory o dějiny*. Praha: Academia, 2018, 268 s.

www.ipsl.cz